

PRAWO CYWILNE

Część ogólna

Wojciech Bańczyk, Ulrich Ernst
Katarzyna Południak-Gierz, Anna Rachwał, Fryderyk Zoll

SERIA AKADEMICKA

WYDANIE

3

PRAWO CYWILNE

Część ogólna

Wojciech Bańczyk, Ulrich Ernst
Katarzyna Południak-Gierz, Anna Rachwał, Fryderyk Zoll

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

WYDANIE

3

Wydawczyni
Dagna Kordyasz

Redaktorka prowadząca
Paulina Ambroży

Opracowanie redakcyjne
Anna Poptawska

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni[♥]

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przystępujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2025

ISBN 978-83-8390-398-9
3. wydanie

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. +48 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	13
---------------------	----

Wprowadzenie	17
--------------------	----

Część pierwsza PRAWO CYWILNE – PODSTAWOWE POJĘCIA I WIADOMOŚCI

Rozdział I

Prawo podmiotowe	25
1. Prawo podmiotowe i uprawnienie, roszczenie	25
2. Wierzytelność i zobowiązanie, dług i odpowiedzialność (zaskarżalność)	28
3. Przyporządkowanie praw z punktu widzenia ich skuteczności i przedmiotu	30
4. Dobra prawne i sposoby ich ochrony	34

Rozdział II

Prawo przedmiotowe	39
1. Prawo publiczne a prawo prywatne	39
2. Źródła i system prawa prywatnego	44
3. Różnicowanie skutków prawnych w zależności od kwalifikacji sytuacyjnej podmiotów (w tym przedsiębiorcy i konsumentów)	51
4. Konstrukcja Kodeksu cywilnego	57
4.1. Historia kodyfikacji	57
4.2. Struktura Kodeksu i jej krytyka	62

5. Polskie prawo cywilne na tle porównawczym i perspektywy europejskie.....	65
---	----

Rozdział III

Stosowanie prawa – analiza prawnicza	69
1. Ustalenie stanu faktycznego i określenie podstawy prawnej roszczenia	69
2. Określenie przesłanek roszczenia	74
3. Badanie przesłanek (subsumpcja); wykładnia	77
4. Przykład analizy prawniczej w celu oceny konkretnej sprawy	85

Rozdział IV

Wybrane podstawy roszczeń	91
1. Wprowadzenie: wielość podstaw roszczeń	91
2. Ustalenie treści roszczenia (przykład różnicy między roszczeniem o wykonanie umowy a roszczeniem o zwrot świadczeń)	93
3. Klasyfikacja podstaw roszczeń	94
3.1. Roszczenie o wykonanie zobowiązania z czynności prawnej.....	94
3.2. Roszczenie petytoryjne (windykacyjne)	96
3.3. Roszczenie posesoryjne	98
3.4. Roszczenia odszkodowawcze.....	100
3.5. Roszczenia zwrotne lub restytucyjne	102
4. Zbieg podstaw roszczeń.....	103

Część druga

CZYNNOŚĆ PRAWNA, OŚWIADCZENIE WOLI, UMOWA. PODSTAWOWE POJĘCIA I WIADOMOŚCI

Rozdział V

Czynność prawna	107
1. Czynność prawna a inne zdarzenia prawne	107
2. Rodzaje czynności prawnych.....	109
3. Czynności prawne jako narzędzie realizacji autonomii prywatnej i swobody umów	118

3.1. Wymiary autonomii odnoszącej się do czynności prawnych; zakaz dyskryminacji.....	118
3.2. Realizacja autonomii woli w różnych gałęziach prawa cywilnego; ewolucja koncepcji	124
3.3. Swobody unijne a zasada swobody umów	126
3.4. <i>Code is law</i>	127

Rozdział VI

Oświadczenia i przejawy uczuć	129
1. Oświadczenia woli, oświadczenia wiedzy i przejawy uczuć.....	129
2. Wyraz zewnętrzny.....	132
3. Znaczenie woli wewnętrznej.....	133
4. Złożenie oświadczenia woli	137
5. Wykładnia oświadczenia woli a koncepcja uzasadnionych oczekiwań.....	143
6. Pozorność jako problem wykładni	145
7. Zastąpienie oświadczenia woli orzeczeniem sądu.....	146

Rozdział VII

Umowa i jej zawarcie	149
1. Tryby zawarcia umowy: uwagi wprowadzające, umowa przedwstępna.....	149
2. Zawarcie umowy: tryb ofertowy	154
2.1. Oferta	154
2.2. Wystawienie towaru z ceną na widok publiczny jako oferta	166
2.3. Oferta w handlu elektronicznym	169
2.4. Wpływ obowiązków informacyjnych na treść oferty; nieuczciwe praktyki rynkowe oferenta	172
2.5. Przyjęcie.....	174
2.6. Modyfikujące przyjęcie oferty	175
2.7. Milczące przyjęcie oferty.....	180
2.8. Przyjęcie dorozumiane przez wykonanie.....	184
2.9. Zmiany podmiotowe po stronie oblata	186
2.10. Chwila i miejsce zawarcia umowy	187

3. Zawarcie umowy: negocjacje	189
4. Zawarcie umowy: aukcja i przetarg	193
4.1. Uwagi ogólne.....	193
4.2. Aukcja	194
4.3. Przetarg.....	197
4.4. Żądanie unieważnienia umowy	198
4.5. Wadium.....	199
5. Konsens i treść umowy – wykładnia oświadczeń woli.....	201
6. Umowa w tradycyjnym i nowym ujęciu	207
7. Włączenie wzorców.....	213
7.1. Pojęcie i charakterystyka wzorców.....	213
7.2. Schemat regulacji.....	216
7.3. Kontrola inkorporacji	218
7.4. Wzorce w postaci elektronicznej.....	224
7.5. Włączenie wzorców w stosunkach profesjonalnych; konflikt wzorców	225
8. <i>Culpa in contrahendo</i> i podobne instytucje.....	230
9. Umowne prawo odstąpienia	232
9.1. Konsumenckie a umowne prawo odstąpienia – uwagi wspólne	232
9.2. Umowne prawo odstąpienia – przesłanki i skutki wykonania	233

Rozdział VIII

Warunek i termin przy czynnościach prawnych.....	237
1. Uwagi wprowadzające	237
2. Warunek	240
3. Sytuacja prawna warunkowo uprawnionego	245

Część trzecia

WAŻNOŚĆ CZYNNOŚCI PRAWNEJ I JEJ PRZESŁANKI

Rozdział IX

Nieważność i inne postacie wadliwości czynności prawnych...	251
1. Uwagi ogólne.....	251
2. Postacie wadliwości czynności prawnych.....	252

2.1. Nieważność.....	252
2.2. Nieważność a konwalidacja i konwersja	253
2.3. Wzruszalność (nieważność względna).....	254
2.4. Bezskuteczność zawieszona	255
2.5. Bezskuteczność względna	256
2.6. Nieważność częściowa	258
2.7. Niezwiązanie niewynegocjowanym postanowieniem umownym.....	259
2.8. Problem czynności prawnej nieistniejącej.....	261

Rozdział X

Forma	263
1. Uwagi ogólne.....	263
1.1. Wymóg formy szczególnej	263
1.2. Cele wymogów formy szczególnej	264
1.3. Skutki niedochowania wymogu formy i rodzaje form ...	267
2. Rodzaje form szczególnych	268
2.1. Uwagi ogólne.....	268
2.2. Forma dokumentowa.....	273
2.3. Forma pisemna	276
2.4. Forma elektroniczna	282
2.5. Akt notarialny.....	283
2.6. Forma pisemna z urzędowym poświadczeniem podpisu.....	285
2.7. Forma pisemna z urzędowym poświadczeniem daty („data pewna”)	286
3. Szczególne zagadnienia związane z formą	291
3.1. Udzielenie zgody.....	291
3.2. Potwierdzenie zawarcia umowy.....	292
3.3. <i>Pactum de forma</i>	294
3.4. Zmiana stosunku prawnego	298
3.5. Umowa przedwstępna i inne czynności prawne dokonywane przed zawarciem umowy docelowej.....	302
3.6. Wymogi szczególne o charakterze formalnym wynikające z prawa unijnego.....	305

Rozdział XI

Podmiotowość i przedstawicielstwo	309
1. Podmiotowość w stosunkach cywilnoprawnych	309
2. Zdolność prawna osób fizycznych	310
3. Zdolność do czynności prawnych osób fizycznych	313
3.1. Wprowadzenie	313
3.2. Brak zdolności do czynności prawnych	314
3.3. Ograniczona zdolność do czynności prawnych	318
4. Zdolność osób prawnych oraz ułomnych osób prawnych ...	329
4.1. Rozwój instytucji i typy osób prawnych	329
4.2. Działanie przez organy – wzmianka	331
4.3. Publiczne osoby prawne: Skarb Państwa i jednostki samorządu terytorialnego	339
4.4. Ułomne osoby prawne – art. 33 ¹ k.c.	340
5. Uwagi ogólne dotyczące przedstawicielstwa	343
5.1. Istota instytucji i jej rozwój historyczny	343
5.2. Samodzielność i jawność działania przedstawiciela ...	347
5.3. Systematyka regulacji i źródła przedstawicielstwa	352
5.4. Pełnomocnictwo	353
5.4.1. Uwagi ogólne	353
5.4.2. Udzielenie i zakres pełnomocnictwa	354
5.4.3. Ograniczenia co do treści pełnomocnictwa, czynności z samym sobą, pełnomocnictwo substytucyjne	358
5.4.4. Wygaśnięcie pełnomocnictwa	360
5.4.5. Ochrona zaufania osób trzecich	361
5.4.6. Działanie bez umocowania albo z przekroczeniem granic umocowania	364
6. Prokura	365
6.1. Uwagi ogólne	365
6.2. Udzielenie i zakres prokury	365
6.3. Wygaśnięcie prokury	367
6.4. Działanie osoby podającej się za prokurenta bez umocowania albo z przekroczeniem granic umocowania	368

Rozdział XII**Wady oświadczenia woli i inne sposoby ochrony autonomii**

woli	371
1. Uwagi wstępne	371
2. Brak świadomości lub swobody podjęcia decyzji i wyrażenia woli.....	375
3. Pozorność.....	377
4. Błąd.....	381
4.1. Uwagi ogólne.....	381
4.2. Istnienie błędu	383
4.3. Błąd co do treści czynności prawnej.....	385
4.4. Istotność błędu.....	388
4.5. Ochrona zaufania kontrahenta przy oświadczeniach skierowanych do adresata	389
4.6. Błąd posłańca	396
4.7. Błąd pełnomocnika oraz osoby prawnej.....	401
4.8. Błąd wywołany podstępnie.....	405
4.9. Błąd a rękojmia	410
4.10. Milczące zatajenie wady a podstęp	418
5. Groźba	418
6. Wyzysk i instytucje zbliżone	422
7. Inne sposoby ochrony autonomii woli	425
7.1. Uwaga wstępna	425
7.2. Przedkontraktowe obowiązki informacyjne.....	425
7.3. Standard uzasadnionych oczekiwań	429
7.4. Skutki stosowania nieuczciwych praktyk rynkowych przez przedsiębiorcę.....	430
7.5. Konsumenckie prawo odstąpienia	436
7.5.1. Cele konsumenckiego prawa odstąpienia	436
7.5.2. Podstawowe przesłanki ustawowe.....	437
7.5.3. Umowy zawierane poza lokalem przedsiębiorstwa	439
7.5.4. Umowy zawierane na odległość	443

Część czwarta
DAWNOŚĆ. ZNACZENIE UPŁYWU CZASU DLA ROSZCZEŃ
I UPRAWNIENI

Rozdział XIII

Pojęcie i funkcje dawności 447

Rozdział XIV

Przedawnienie 449

1. Skutki upływu terminu przedawnienia 449
2. Początek biegu terminu przedawnienia 455
3. Długość terminów przedawnienia 461
4. Zmiany terminu przedawnienia 466
5. Imperatywność przepisów o przedawnieniu 472

Rozdział XV

Terminy zawite 475

Rozdział XVI

Sposób liczenia terminów w prawie cywilnym 481

Bibliografia 485

Spis treści książki w przekładach 499

Skorowidz 511

WPROWADZENIE

Oddajemy do rąk Czytelników nowe wydanie podręcznika do części ogólnej prawa cywilnego. Obecnie istnieje szeroki wybór podręczników, zbiorów kazusów, schematów pomagających w nauce prawa cywilnego¹. Usprawiedliwione jest zatem pytanie, co szczególnego wnosi ta książka. Na ogół jest tak, że każde opracowanie, które jest wynikiem pracy naukowej Autorów, ich własnych przemyśleń i dyskusji, wzbogaca nasze spojrzenie na prawo cywilne. Każdy podręcznik na rynku, poparty rzeczywistą pracą naukową, jest samodzielną wartością. Zawsze najkorzystniejsze z punktu widzenia nie tylko egzaminów, ale także opanowania złożonej problematyki prawa cywilnego w sposób trwały i przydatny w całej prawniczej karierze jest uczenie się z wielu źródeł. Choć poglądy doktryny nie są w znaczeniu formalnym źródłem prawa, to jednak ich znajomość jest niezbędna w stosowaniu prawa. Poznawanie różnych poglądów prawnych, tak samo jak studiowanie orzecznictwa, ostatecznie jest równie ważne, jak poznanie samej ustawy.

Wykładnia norm prawnych zawartych w aktach normatywnych wymienionych w art. 87 Konstytucji RP (źródła prawa) dokonywana jest przez orzecznictwo i właśnie doktrynę. W ten sposób sądy i literatura

¹ M.in. A. Brzozowski, W. Kocot, E. Skowrońska-Bocian, *Prawo cywilne. Część ogólna*, Warszawa 2018; J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, A. Wolter, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2020; A. Olejniczak, Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2019; O.M. Piaskowska, K. Sadowski, D. Kotłowski, *Kazusy cywilne – część ogólna, prawo rzeczowe, zobowiązania i spadki*, Warszawa 2019; T. Mróz, A. Zajac, *Prawo cywilne. Część ogólna i prawo rzeczowe. Kazusy*, Warszawa 2020; *Prawo cywilne – część ogólna. Pytania. Kazusy. Tablice. Testy*, Warszawa 2020 (seria: repetytoria Becka); B. Jelonek-Jarco, J. Zawadzka, F. Zoll (red.), *Prawo cywilne. Kazusy z rozwiązaniami*, Warszawa 2019.

prawnicza pośrednio wpływają na kształt obowiązujących norm. Istotny wpływ doktryny na praktyczny obraz prawa jest jedną z cech kontynentalnej tradycji prawnej (tzw. tradycji prawa cywilnego). W prawie rzymskim przyjmowano wręcz prawotwórczy charakter porad prawników². W tradycji *common law* taki charakter mają z kolei w pewnym zakresie orzeczenia sądowe. Jednocześnie w realiach amerykańskich nauka prawa o wiele częściej zajmuje się prawem w kontekście interdyscyplinarnym³, tak zwłaszcza w nurcie *law and economics* czy *law and literature*.

Tworząc ten podręcznik, chcieliśmy zadbać o to, aby o jego wartości nie stanowiło tylko to, że przynosi on nowe poglądy na instytucje istniejące w prawie polskim. Książka ta jest wynikiem refleksji nie tylko nad samym prawem, ale także nad całym procesem nauczania prawa. Jako nauczyciele akademicki staramy się wprowadzać do naszych zajęć takie metody dydaktyczne, które mają na celu najlepsze poznanie przez studentów sposobów prawniczego rozumowania i argumentacji. Chodzi nam przede wszystkim o to, aby studenci mogli skoncentrować się na poznaniu podstawowych struktur prawa cywilnego. Żyjemy w czasach, w których prawo cywilne podlega szybkim przemianom. W ramach Unii Europejskiej trwają prace nad unifikacją różnych obszarów prawa cywilnego, toczyły się też prace nad unifikacją całego prawa cywilnego. W Polsce były prowadzone prace nad projektem nowego kodeksu cywilnego⁴, jednak te po 2015 r. uległy zatrzymaniu⁵. Niezależnie od tego, jak porządek prawny będzie wyglądał w przyszłości, można przewidzieć, że studenci rozpoczynający naukę dzisiaj w swojej już „dorosłej” pracy prawniczej spotkają się z innym prawem cywilnym. To stawia przed nauczycielami prawa zadanie przygotowania studentów do opanowa-

² T. Giaro, *Historia i tradycja prawa rzymskiego* [w:] W. Dajczak, T. Giaro, F. Longchamps de Bérier, *Prawo rzymskie. U podstaw prawa prywatnego*, Warszawa 2009, s. 45.

³ D. van Kędzierski, *Metodologia i paradygmat polskich szczegółowych nauk prawnych*, TPP 2018/3, s. 33.

⁴ P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Księga Pierwsza. Część ogólna. Projekt Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego przyjęty w 2015 r. z komentarzem członków zespołu problemowego KKPC*, Warszawa 2017; Z. Radwański (red.), *Zielona Księga. Optymalna wizja Kodeksu cywilnego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2006.

⁵ F. Zoll, *Akademicki Projekt Kodeksu Cywilnego. O nowym sposobie prac kodyfikacyjnych – rozwiązanie doraźne czy stały element architektury stanowienia prawa?* „Krajowa Rada Sądownictwa” 2017/3, s. 77–82.

nia prawa cywilnego w stale zmieniających się warunkach. Muszą oni nauczyć się identyfikować podstawowe problemy prawnicze, dostrzegać kryjące się pod nimi konflikty interesów. Mniejsze znaczenie musi mieć z istoty rzeczy pamięciowe opanowanie wielu szczegółów przepełniających, czasem nadmiernie, obecne prawo prywatne.

Nasz podręcznik wywodzi się z wykładu prof. Fryderyka Zolla. W centrum tego wykładu zawsze był stan faktyczny, na którego przykładzie wykładowca – w dyskursie ze studentami – starał się wypracować najlepsze rozwiązanie i dostrzec różne możliwości prawniczej argumentacji. W konsekwencji także ten podręcznik jest bogato ilustrowany przykładami wraz z pokazanymi sposobami prawniczej argumentacji. Metodologii rozwiązywania kasusów poświęciliśmy osobny rozdział.

Podręcznik nie obejmuje całej problematyki części ogólnej Kodeksu cywilnego. Ograniczenie to uzasadnione jest racjami dydaktycznymi (które wynikają z głębszych przemyśleń dotyczących funkcji części ogólnej i jej powiązań z innymi działami prawa cywilnego). Część ogólna w największym stopniu jest powiązana z prawem zobowiązań. Podręcznik ten jest przede wszystkim ułożony jako wprowadzenie do prawa zobowiązań. Dlatego np. problematyka mienia nie została w nim omówiona poza krótkim szkicem, zgodnie z założeniem, że powinno się to stać w ramach kursu prawa rzeczowego. Podobnie kwestie prawa handlowego, zawarte w części ogólnej, zostały poruszone jedynie na marginesie, także przyjmując, że należą one do wykładu z prawa handlowego.

W centrum przedstawionego przez nas opracowania znajduje się pojęcie czynności prawnej. Wbrew strukturze Kodeksu, pomijając niezbędne kwestie wstępne, rozważania rozpoczynają się od czynności prawnej, obejmując następnie kolejne materie. Trudno byłoby bowiem rozważać kwestie zdolności do czynności prawnej bez uświadomienia sobie, czym jest czynność prawna. Nasze analizy nie skupiają się jednak na definowaniu pojęć prawnych. Najważniejsze są dla nas konflikty interesów, które prawo ma rozstrzygać, i wskazanie wartości, którymi należy się kierować w poszukiwaniu tych rozstrzygnięć.

Część pierwsza

**PRAWO CYWILNE – PODSTAWOWE
POJĘCIA I WIADOMOŚCI**

Rozdział I

PRAWO PODMIOTOWE

1. Prawo podmiotowe i uprawnienie, roszczenie

System prawny reguluje stosunki między podmiotami, przyznając im określone prawa. **Podmiotami** prawa mogą być ludzie – osoby fizyczne oraz jednostki organizacyjne, którym ustawa przyznaje podmiotowość prawną (osoby prawne – art. 33 k.c., a także jednostki organizacyjne, którym ustawa przyznaje zdolność prawną – art. 33¹ k.c.). Obecnie toczą się dyskusje nad przyznaniem podmiotowości prawnej także np. zwierzętom¹ i obiektom przyrodniczym².

Tradycyjnie przyjmuje się, że konstrukcją, która służy do ochrony dóbr w prawie prywatnym, jest konstrukcja **prawa podmiotowego**. Konstrukcja ta jest jednym ze sposobów, który ustawodawca wybiera, jeśli chce konkretnym dobrom prawnym takiej ochrony udzielić. Może być ona ujmowana na dwa sposoby: albo jako kreująca sferę wolności dla osoby, której prawo podmiotowe przysługuje, albo jako ograniczająca wolności

¹ Zob. np. wyrok sądu w Mendozie (Argentyna) z 3.11.2016 r., P-72.254/15 (tłum. angielskie za https://www.nonhumanrights.org/content/uploads/Chimpanzee-Cecilia_translation-FINAL-for-website-2.pdf; dostęp: 28.12.2024 r.), dotyczący statusu szympanscy Cecylii jako „non-human legal person”.

² J. Bieluk, *River as a legal person*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2020/2, s. 20; S. Chesterman, *Artificial Intelligence and the Limits of Legal Personality*, „International & Comparative Law Quarterly” 2020/4(69), s. 822–823; A. Chłopecki, *Sztuczna inteligencja – szkice prawnicze i futurologiczne*, Warszawa 2021, s. 7–15.

innych osób³. Przykładowo, w świetle pierwszego z poglądów, zgodnie art. 140 k.c. właściciel rzeczy może z niej korzystać i nią rozporządzać. To on decyduje zatem o tym, czy – i w jakim zakresie – dopuścić inne osoby (pracownika, najemcę, dzierżawcę, przyjaciół, przechodniów) do korzystania np. ze swojej nieruchomości. Z prawa własności wynikają różne uprawnienia właściciela w stosunku do osób trzecich, ale także uprawnienia odnoszące się do samego przedmiotu prawa własności – np. nieruchomości. Artykuł 140 k.c. wskazuje tytułem przykładu korzystanie z rzeczy, obejmujące m.in. pobieranie z niej pożytków. Natomiast, gdyby przyjąć drugie ujęcie, to istotą przedmiotowej regulacji staje się wyłączenie możliwości korzystania i rozporządzania rzeczą przez inne osoby niż właściciel.

Nie jest to jednak jedyna możliwa konstrukcja. Pewne dobra prawne mogą nie być wprawdzie chronione prawem podmiotowym, ale dany podmiot może mimo to domagać się ich ochrony, gdy zostaną one naruszone w określony kwalifikowany sposób. Na tym tle do dzisiaj toczy się dyskusja⁴, czy dobra o charakterze osobistym, tajemnica przedsiębiorstwa, *know-how* itp. są chronione za pomocą praw podmiotowych, czy też w inny sposób.

- 3 Ten, komu przysługuje prawo podmiotowe, może skorzystać z niego w stosunku do innych podmiotów na różne sposoby. W nielicznych przypadkach przybiera to postać dozwolonej **samopomocy** (np. art. 142, art. 343, art. 423, art. 424, art. 432 § 1, art. 496, art. 497, art. 671 § 2 k.c.); zazwyczaj jednak ten, kto chce zrealizować swoje prawo przymusowo, powinien wnieść **powództwo do sądu**. Dopiero uzyskanie prawomocnego orzeczenia sądowego (od którego nie przysługuje zwykły środek

³ Ujęcie drugie bazuje na założeniu, że wolność człowieka nie polega na nieskrępowanej możliwości używania rzeczy, prawo podmiotowe nie wprowadza zatem uprawnienia do używania jej, natomiast wyłącza możliwość jej używania przez inne podmioty.

⁴ A. Zieliński [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, A. Olejniczak, Warszawa 2019, s. 862–863, nb 19; w kontekście *know-how*: A. Bielecka-Dobroczek, *Sytuacja prawna dysponenta know-how*, „Zeszyty Prawnicze UKSW” 2002/22, s. 131–133; co do tajemnicy przedsiębiorstwa: A. Michalak, *Ochrona tajemnicy przedsiębiorstwa. Zagadnienia cywilnoprawne*, Kraków 2006, rozdział IV.2.

zaskarżenia) odpowiadającego jego żądaniu umożliwia jego wykonanie przy użyciu państwowych organów egzekucyjnych (np. komornika).

Prawo podmiotowe ma zazwyczaj kompleksowy charakter. Na jego treść składają się różne **uprawnienia** (kompetencje). Uprawnienia o tej samej treści mogą przy tym wchodzić w skład kilku odmiennych praw podmiotowych, np. uprawnienie do używania rzeczy jest elementem prawa własności (art. 140 k.c.), prawa użytkowania (art. 252 k.c.), prawa najmu (art. 659 k.c.) i prawa dzierżawy (art. 693 k.c.).

4

Uprawnienia można podzielić na następujące kategorie:

- 1) **roszczenia**, które polegają na tym, że indywidualnie oznaczona osoba może żądać od innego podmiotu spełnienia świadczenia na rzecz uprawnionego (np. osoba poszkodowana popełnieniem czynu niedozwolonego ma w stosunku do jego sprawcy roszczenie o naprawienie wyrządzonej jej szkody – art. 415 k.c.);
- 2) **uprawnienia kształtujące**, które dają uprawnionemu podmiotowi kompetencję do zmiany lub zakończenia stosunku prawnego przez jednostronną czynność prawną. Ich realizacja nie wymaga udziału drugiej strony, np. uchylenie się od skutków wadliwego oświadczenia woli następuje przez jednostronne oświadczenie woli (art. 88 w zw. z art. 84 k.c.); przy zwłoce drugiej strony w wykonaniu zobowiązania wzajemnego wierzyciel może odstąpić od umowy, czyli jednostronnie doprowadzić do zakończenia stosunku prawnego (art. 491 k.c.); kupujący może obniżyć cenę sprzedaży, jeśli rzecz sprzedana okazała się niezgodna z umową sprzedaży (art. 560 § 1 zd. 1 w zw. z § 3 k.c.);
- 3) **zarzuty**, których treścią jest uprawnienie do odmowy uczynienia zadość roszczeniu:
 - a) **peremptoryjne** (trwałe) prowadzące do tego, że dochodzenie roszczenia z określonego stosunku cywilnoprawnego może być skutecznie unicestwione przez dłużnika w każdej chwili (np. przedawnienie – art. 117 § 2 k.c.),
 - b) **dylatoryjne** (przejściowe) służą ograniczeniu możliwości dochodzenia roszczenia, ale tylko w ograniczonym czasie (np. art. 488 § 2 k.c. przyznaje uprawnienie do wstrzymania się

ze spełnieniem świadczenia wzajemnego, ale tylko do czasu, gdy druga strona zaoferuje spełnienie swojego świadczenia).

2. Wierzytelność i zobowiązanie, dług i odpowiedzialność (zaskarżalność)

- 5 **Zobowiązanie** jest **stosunkiem prawnym**, w którym jedna osoba, tj. wierzyciel, może żądać od innego podmiotu, tj. dłużnika, określonego zachowania się zgodnego z treścią tego prawa, czyli spełnienia świadczenia. Ustawa ujmuje taką sytuację w art. 353 k.c. z perspektywy dłużnika; prawo podmiotowe wierzyciela odpowiadające zobowiązaniu nosi nazwę **wierzytelności**. Poszkodowany czynem niedozwolonym jest wierzycielem sprawcy, na którym – jako dłużniku – ciąży zobowiązanie do naprawienia szkody. W wielu stosunkach zobowiązaniowych strony mają przymiot zarówno wierzyciela, jak i dłużnika, a często ich świadczenia mają charakter wzajemny.

Przy umowie sprzedaży sprzedawca jest dłużnikiem co do przeniesienia własności przedmiotu sprzedaży na kupującego i wydania go, a wierzycielem co do żądania zapłaty ceny; kupujący zaś – wierzycielem w zakresie żądania przeniesienia na niego własności rzeczy i wydania jej oraz dłużnikiem co do obowiązku zapłaty ceny i obowiązku odebrania rzeczy.

Tak jak w przypadku każdego prawa podmiotowego, wierzytelność może składać się z wielu roszczeń polegających na możliwości domagania się spełnienia świadczenia.

- 6 W zobowiązaniu wyróżnia się **dług** i **odpowiedzialność**. **Dług** oznacza konieczność spełnienia świadczenia, **odpowiedzialność** (zaskarżalność) zaś, że istnieje możliwość przymusowego dochodzenia zaspokojenia: osoba, na której ciąży odpowiedzialność, musi znosić egzekucję ze swojego majątku. Zazwyczaj dług i odpowiedzialność występują łącznie i spoczywają na tej samej osobie.

Istnieją jednak w prawie tzw. **zobowiązanie naturalne**, charakteryzujące się tym, że istnieje dług, ale wyjątkowo niepowiązany z odpowiedzial-

nością. Z taką sytuacją mamy do czynienia, jeżeli dłużnik (niebędący konsumentem) podniesie zarzut przedawnienia: roszczenie wierzyciela wprawdzie w takiej sytuacji nie wygasa, lecz powództwo zostanie mimo to oddalone i wierzyciel nie będzie mógł doprowadzić do zaspokojenia swojej wierzytelności w postępowaniu egzekucyjnym (art. 117 § 2 zd. 1 k.c.). Jeżeli jednak dłużnik spełni świadczenie dobrowolnie, nie będzie ono traktowane jako nienależne. To samo dotyczy roszczeń wynikających z gry i zakładu prowadzonych bez zgody właściwego organu państwowego (art. 413 § 1 k.c.).

Ponadto można również wyróżnić przypadki odpowiedzialności bez długu. Z różnych względów ustawodawca przewiduje zwłaszcza przypadki odpowiedzialności za cudzy dług, np. zapisobierca windykacyjny odpowiada za długi spadkowe na podstawie art. 1034¹ § 1 i art. 1034² k.c., choć nie przechodzą na niego długi spadkowe (art. 922 § 1 k.c. *a contrario*)⁵.

Ze względu na zakres odpowiedzialności ponoszonej przez dłużnika można wyróżnić:

- 1) **odpowiedzialność osobistą** – polegającą na tym, że dłużnik odpowiada całym swoim majątkiem, w szczególnych przypadkach odpowiedzialność ta może być jednak ograniczona kwotowo (np. art. 1031 § 2 zd. 1 k.c.);
- 2) **odpowiedzialność rzeczową** – ograniczoną do konieczności znoszenia zaspokojenia z konkretnego przedmiotu majątkowego (np. art. 306 § 1 k.c.).

Niekiedy mamy do czynienia z odpowiedzialnością **zarówno osobistą, jak i rzeczową**. Przykładowo kredytobiorca kredytu hipotecznego (zabezpieczonego rzeczowo – np. hipoteką na prawie własności nieruchomości) odpowiada względem kredytodawcy co do zasady całym swoim majątkiem (ponosząc odpowiedzialność osobistą), w tym prawem własności nieruchomości, jeśli takie prawo mu przysługuje. Jeżeli

⁵ E. Macierzyńska-Franaszczuk, *Odpowiedzialność za długi spadkowe*, Warszawa 2014, s. 59–60. Odmiennie, o tym, że jest to własny dług zapisobiercy windykacyjnego, np. Ł. Mleko, *Darowizna na wypadek śmierci. Rozważania na tle projektowanych rozwiązań legislacyjnych*, KPP 2010/4, s. 1045.

Podręcznik przedstawia zagadnienia części ogólnej prawa cywilnego z elementami prawa zobowiązań. Omówione w nim zostały m.in. tematy dotyczące: praw podmiotowych, oświadczeń różnego typu, zawierania umów, warunku lub terminu, wymogu formy, zdolności do czynności prawnych i przedstawicielstwa, wad oświadczeń woli, dawności w prawie cywilnym.

Działanie poszczególnych instytucji zostało przedstawione w oparciu o konkretne stany faktyczne, przy uwzględnieniu wpływu prawa europejskiego na stosowanie przepisów prawa krajowego.

Opracowanie skierowane jest nie tylko do studentów, ale także do osób stosujących prawo, w tym adwokatów, radców prawnych, sędziów czy notariuszy.

Wojciech Bańczyk – doktor nauk prawnych; asystent w Katedrze Prawa Cywilnego Uniwersytetu Jagiellońskiego; radca prawny; członek zespołu problemowego w ramach Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego; autor wielu publikacji m.in. z zakresu prawa zobowiązań oraz prawa spadkowego.

Ulrich Ernst – doktor nauk prawnych; absolwent niemieckich i polskich studiów prawniczych; był pracownik Katedry Prawa Cywilnego Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Katarzyna Południak-Gierz – doktor nauk prawnych; adiunkt w Katedrze Prawa Cywilnego Uniwersytetu Jagiellońskiego; członek zespołu problemowego w ramach Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego; autorka wielu opracowań z zakresu prawa zobowiązań i prawa konsumenckiego.

Anna Rachwał – doktor nauk prawnych; adiunkt w Katedrze Prawa Cywilnego Uniwersytetu Jagiellońskiego; autorka wielu publikacji m.in. z zakresu prawa cywilnego i gospodarczego.

Fryderyk Zoll – profesor nauk prawnych; profesor w Katedrze Prawa Cywilnego Uniwersytetu Jagiellońskiego i European Legal Studies Institute Uniwersytetu w Osnabrück; doktor *honoris causa* Uniwersytetu (WUNU) w Tarnopolu; wykłada m.in. prawo cywilne i europejskie prawo umów; członek Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego; autor wielu publikacji m.in. z zakresu prawa zobowiązań i prawa spadkowego.

ISBN 978-83-8390-398-9

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: +48 801 044 545

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

CENA 89 ZŁ (W TYM 5% VAT)